

**TENDINȚE EDITORIALE ÎN DOMENIUL
ETNO-ANTROPOLOGIEI DIN FRANȚA ULTIMULUI
DECENIU (ESEU BIBLIOGRAFIC).
II.A. CERCETĂRI DIACRONICE CIRCUMSCRISE
SPAȚIULUI FRANȚUZESC**

MARCEL LUTIC

**Herausgeberische Tendenzen im Bereich der Ethnoanthropologie
im Frankreich des letzten Jahrzehnts (bibliographisches Essay).
II.a. Diakronische, dem französischen Raum angeschlossene Forschungen**

(Zusammenfassung)*

Unser Beitrag beabsichtigt, eine kurzgefasste diakronische Analyse der Werke zu machen, die im Bereich der französischen Anthropologie im Laufe des letzten Jahrzehnts herausgegeben wurden. Die Analyse betrifft nur den eigenen ethnischen Raum. Unser Vorgehen hat oft Aspekte hervorgehoben, die sich mehr der klassischen Auffassung über die Ethnologie nähern. Trotzdem stellen wir fest, dass es sich gehört, auch eine *exklusive* oder überaus anthropologische Behandlung besonders für Themen vorzunehmen, die zeitlich unserer gegenwärtigen Epoche nahe sind. Aber diesen Gesichtspunkt werden wir in einem anderen Teil unseres Beitrags präsentieren. Die hauptsächlichsten Informationsquellen fanden wir im Internet. Die neu erschienenen Arbeiten, die wir kurz dargestellt haben, sind nicht gleichwertig und sind in drei grossen Kategorien geteilt: wissenschaftliche Werke, die von Forschern und Fachleuten verfasst wurden, dann die popularisierenden Arbeiten, die am zahlreichsten sind, und diejenigen Arbeiten, die sich zwischen den beiden schon erwähnten Kategorien befinden, d. h. sie enthalten mehr Information und viele Bilder hoher Qualität.

Ein umfangreiches und oft überraschendes Bild des ehemaligen Frankreich zeichnet sich in den vielen Büchern ab, die von drei kleinen Verlagshäusern herausgegeben wurden: *Éditions* CPE (Communication Presse Éditions), *Neva Éditions* und Éditions Jean-Cyrille Godefroy. Seit Jahrzehnten befassen sich diese Verlagshäuser mit der regelmässigen Veröffentlichung der Publikationen aus dem Bereich der klassischen Ethnologie. Die grossen Verlagshäuser, wie z. B.

---

* Traducere: Ștefănița-Mihaela Ungureanu.

L'Harmattan oder Armand Colin bevorzugen mit der Anthropologie verbundene Bücher und Fachzeitschriften herauszugeben. Ein besonderes Genre wissenschaftlicher Arbeiten, und zwar die ausgezeichneten, in der „Encyclopédies Bonneton” - Schriftenreihe des Christine Bonneton Éditions - Verlags erschienenen *Alben-Monographien*, werden separat dargestellt, weil sie wahre Modelle in diesem Sinne sind.

Unser Beitrag bezieht sich auf die Neuerscheinungen zwischen 2015 und 2017. Sie werden nach den grossen historischen Perioden gruppiert, die manchmal auch in Untertiteln erwähnt sind: *Vorgeschichte und Altertum* (hier ist eine interessante Verflechtung von Forschungsmethoden zu bemerken, die sowohl der Archäologie, als auch der alten Geschichte spezifisch sind), *das Mittelalter* (viele Arbeiten beweisen eine langfristige Beschäftigung mit der dargestellten Thematik), *die Renaissance und die Moderne* (vielleicht nicht zufällig beginnen die Lebensbedürfnisse des Menschen, sich in dieser Zeit in Vergnügungen zu verwandeln, wie uns einige neue Bücher erinnern möchten), *die Zeit vor und nach der Französischen Revolution* (als eine nach gewissen Regeln gestaltete Welt zugrunde ging und eine andere, oft blutige sich aufzubauen begann) und schliesslich *die Gegenwart* (die Zeit um den Ersten Weltkrieg bis heute, die wieder einen deutlichen Abbruch von der traditionellen Zivilisation zeigt).

Schlüsselwörter und -ausdrücke: Ethnologie, Anthropologie, Bücher, Tendenzen, Diakronie, Traditionen, Frankreich.

În prima parte a lucrării noastre, am creionat contextul și motivațiile acestei concise cercetări, am prezentat sursele de informare, am identificat temele și tematicile principale ce ar putea fi publicate în numerele viitoare ale revistei, iar, spre final, am arătat cum, de câteva decenii bune, se încearcă (re)definirea domeniului cercetării, inserând și un scurt istoric al etnologiei franceze¹.

Potrivit planului de principiu expus în primul material publicat, urma să prezentăm acum o analiză a tendințelor editoriale circumscrisă doar spațiului francez. „Socoteala de acasă nu se potrivește cu cea din târg” – ne avertizează un cunoscut proverb românesc, care s-a adevărat pe jumătate și de data aceasta, căci, după... tesuirea surselor de informare avute la dispoziție, s-a dovedit că este practic imposibilă această prezentare doar într-un singur material, rezultând în final nu mai puțin de 3 (trei) materiale separate. În acest context, am ales să prezentăm acum o analiză diacronică numai a lucrărilor editate în ultimul deceniu (o analiză sincronică, derulată în jurul principalelor subdomenii ale culturii și civilizației tradiționale, precum și periodicele, împreună cu muzeologia și noua etnologie, urmând a fi analizate în materiale separate).

Pe lângă puținele cărți din modesta noastră bibliotecă de specialitate, sursele de informare principale sunt, evident, din mediul electronic. Nu le-am mai pomenit decât arareori la aparatul critic, deoarece majoritatea dintre ele sunt de (re)găsit la

---

¹ Marcel Lutic, *Tendințe editoriale în domeniul etnologiei din Franța ultimului deceniu. Eseu bibliografic* (I), în „Analele Bucovinei”, Rădăuți – București, Editura Academiei Române, anul XXIII, nr. 2 (47), [iulie-decembrie] 2016, p. 567–587.

subsolul primei părți a materialului publicat anul trecut². Desigur, inserarea numelui autorului sau a unui cuvânt-cheie din titlu ne ajută să aflăm cu exactitate și cu rapiditate toate coordonatele circumscrise respectivei lucrări. Așadar, în circumstanțele date, departe de biblioteci de specialitate, doar paginile web ale principalelor edituri franceze puteau fi utilizate din plin la documentare. La note, am reținut întotdeauna numele editurii, numele localității fiind trecut doar prima dată; motivul este simplu: fiind un eseu bibliografic, există riscul real al supraîncărcării excesive a aparatului critic, în acesată situație preferând să adăugăm, uneori, numărul total de pagini al lucrării, socotindu-l un indicator mai adecvat, din punct de vedere cantitativ, al apariției editoriale respective.

Aparițiile editoriale pe care le vom prezenta fugăr sunt, desigur, inegale ca valoare, putând fi grupate în trei mari categorii: lucrările savante, opera cercetătorilor și specialiștilor, destinate evident avizaților, unui segment de nișă; a doua, cea mai bogată cantitativ, o formează lucrările de popularizare, de regulă, cu text puțin și numeroase ilustrații; ultima categorie se situează undeva la mijloc între cele două, cu mai multă informație, dar și cu multe imagini de bună calitate, și care se adresează unui public oarecum familiarizat cu temele abordate.

Adesea, a fost greu de disociat între lucrările științifice și cele destinate popularizării, căci există un segment de apariții editoriale care cu greu poate fi încadrat ferm într-o parte sau alta. Poate de aceea, în cadrul materialului nostru cele două-trei categorii sunt adesea amestecate, căci chiar aceasta este situația pe terenul etno-antropologiei franțuzești actuale. Nu avem nicidecum pretenția de a fi fost exhaustivi în demersul nostru bibliografic, fapt cvasi-imposibil, având în vedere abundența de preocupări, de titluri, de edituri, precum și situația specială în care ne aflăm noi aici, în Franța...

Evocăm, în treacăt, o particularitate a etno-antropologiei franceze din ultimele decenii, anume aceea a ilustrării multor lucrări cu imagini de pe cărți poștale, considerată de etnologi o comoară extrem de importantă, sau cu rarele fotografii de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul veacului al XX-lea³. Socotim că este o idee folositoare și pentru etnologia românească, desigur, în măsura în care arhivele noastre sau colecțiile personale dețin astfel de documente iconice, ilustrarea cărților cu imagini având darul de a apropia și încânta pe cei care

---

² *Ibidem*.

³ Christian Malaurie, *La carte postale, une oeuvre*. Ethnographie d'une collection, Paris, L'Harmattan, 2003, 254 p.; Yves Le Fur, Christine Barthe, Quentin Bajac, *D'un regard l'autre*, Paris-Arles, Coédition Musée du Quai Branly-Actes Sud, 2006, 192 p.; Gaston Bouzanquet, Carle Naudot, *Objectifs croisés sur la Camargue*, Arles, Actes Sud, 2010, 160 p.; Daniel Bénard, Bruno Guignard, *La carte postale. Des origines aux années 1920*, Tours, Alan Sutton, 2010, 192 p.; Luis Eduardo Robinson Achutti, *L'homme sur la photo*. Manuel de photoethnographie, L'Harmattan, 2011, 144 p.; James Eveillard, *Insolites images d'une France disparue*, Rennes, Ouest France, 2013; Thierry Chardonnet, *La carte-photo*. Histoire d'un art populaire, Tours, Alan Sutton, 2015, 160 p.; *Métiers d'antan à travers la carte postale ancienne*, Paris, Hervé Chopin, 2016.

le răsfoiesc întâia oară și de a-i apropia sau familiariza mult mai direct cu trecutul...

***

Un tablou cuprinzător și, adesea, surprinzător despre Franța de altădată, se conturează din multele, foarte multele cărți editate la Éditions CPE (Communication Presse Éditions)⁴, autodefinită ca „une maison d'édition ancrée dans les terroirs de France”, sub generic extrem de sugestiv și de emoționant: *Il était une fois...*, *Souvenirs du vieux temps en...*, *Les petites histoires de la vieille...*, *Les histoires extraordinaires de mon grand-père...*, *Tradition orale...*; foarte multe alte titluri de același gen, în special de popularizare, regăsim la Neva Éditions⁵. De asemenea, Éditions Jean-Cyrille Godefroy are două colecții remarcabile dedicate prezentării, cu precădere, a meșteșugurilor (*Outils et métiers* și *Tradition et symboles*), o sub-colecție, dacă o putem numi așa, din cadrul colecției *Outils et métiers*, *Les gagne-misère* fiind „consacrée à l'ancien artisanat. Chaque volume évoque de quatorze à vingt métiers différents, de vieilles façons ou des besognes saisonnières, des gestes pratiquement disparus aujourd'hui. Ces ouvrages ont été couronnés par l'Académie française”⁶.

Am pomenit doar trei mici case editoriale, deoarece adesea acestea sunt cele mai preocupate de editarea cu regularitate, de multe decenii, a publicațiilor din domeniul etnologiei clasice, cele mari, precum L'Harmattan sau Armand Colin de la Paris, alegând să publice – după cum am constatat deja și după cum, probabil, vom mai constata în numerele viitoare ale acestui material! – numeroase cărți și să editeze multe reviste de specialitate, cu precădere în cheie antropologică.

Amintim separat un gen special de lucrări științifice, anume remarcabilele monografii-albume publicate în seria „Encyclopédies Bonneton” de la Christine Bonneton Éditions din capitala Franței⁷, acolo unde, pe zeci sau chiar sute de pagini, alături de istorie și artă, limbă și literatură, mediul natural, economie și societate, cei mai buni cercetători și specialiști francezi din regiunea respectivă sau din alte părți ale Franței tratează, într-o manieră strict științifică, cultura și civilizația arhaică specifică acelei arii geografice. În această serie monumentală, fiecare volum având nu mai puțin de 320 de pagini, în ultimul deceniu au fost radiografiate sistematic următoarele departamente sau regiuni ale Franței:

---

⁴ Cu sediul în orașelul Romorantin-Lanthenay, sub-prefectură a departamentului Loir-et-Cher din regiunea Centru (<http://cpe-editions.com/> accesat la 27.II.2017).

⁵ Situată în mica comună Magland (în 2009 avea o populație de circa 3.000 de locuitori) din departamentul Haute-Savoie (<http://www.neva-editions.fr/> accesat la 2.III.2017).

⁶ <https://www.editionsjcgodefroy.fr/> (accesat la 12.III.2017).

⁷ <http://www.editions-bonneton.com/> (accesat la 21.XII.2016).

Champagne-Ardenne⁸, Auvergne⁹, Aveyron¹⁰, Bretagne¹¹, Corsica¹², Dauphiné¹³, Creuse¹⁴, Mayenne¹⁵, Var¹⁶, Dordogne Périgord¹⁷, Loire¹⁸, Haute-Savoie¹⁹, Lorraine²⁰, Corrèze²¹, Côtes-d'Armor²² și Lot²³. Le-am prezentat aici pentru că sunt foarte greu de încadrat altor categorii de lucrări, oricine dorește să afle informații pertinente despre o anumite zonă a Franței trebuind să-și înceapă periplul cu aceste monografii.

Desigur, și alte edituri propun un gen apropiat de lucrări, focusat, în mare parte, doar pe viața tradițională – adesea sub genericul „La vie d'autrefois”²⁴ –, însă

⁸ Christiane et Roland Choiselle, Patrick Demouy, Alain Devos, Claude Duménil, Michel Tamine, Renée et Roger Tébib, *Champagne-Ardenne*, 2004.

⁹ Pierre Charbonnier, Pierre Bonnaud, Pierre-François Aleil, Roger Gardes, Eric Bordessoule, Caroline Roux, *Auvergne*, 2005.

¹⁰ Christian-Pierre Bedel, Jacques Jarriot, Christian Bernard, Robert Taussat, Bernard Molinié, Françoise Jarrige, Jean Delmas, Philippe Gruat, Roger Béteille, *Aveyron*, 2005.

¹¹ François de Beaulieu, Nicolas Bernard, Claude Bourel, Marc Gontard, Yves Le Berre, Jean Le Dû, Yves-Henri Nouailhat, Fanch Postic, Jean-François Simon, *Bretagne*, 2006.

¹² Marie-José Dalbera-Stefanaggi, Pierre Claude Giansily, Joseph Martinetti, Geneviève Moracchini-Mazel, Michel-Edouard Nigaglioni, Jean-Marc Olivesi, François Piazza, Francis Pomponi, Georges Ravis-Giordani, *Corse*, 2006.

¹³ Régis Picavet, Robert Bornecque, Guy Tosatto, Alain Boucharlat, Claude Martel, Gaston Tuailon, Jean-Claude Bouvier, Jean Serroy, René Bourgeois, Jean Billet, Claude Dautrey, Hubert Arnaud, *Dauphiné*, 2006.

¹⁴ Gérard Gouyet, Philippe Loy, Daniel Dayen, Michèle Giffault, Catherine Wachs-Genest, Michel Manville, Maurice Robert, Jean-Pierre Baldit, Jean-François Vignaud, Nicole Billot, Paul Busuttill, *Creuse*, 2007.

¹⁵ J. Surcouf, C. Denoix-Pinchart, C. J. Launay, J.-Y. Le Moing, J. Pelatan, *Mayenne*, 2008.

¹⁶ Dominique Legenne, Ada Acovitsióti-Hameau, Philippe Blanchet, Tony Marmottans, Jean Nicod, Franck Auriac, *Var*, 2008.

¹⁷ Serge Maury, Michel Combet, Thierry Boisvert, Michel Chadeuil, Yan Laborie, Jean Roux, Bernard Lesgargues et Michel Genty, *Dordogne Périgord*, 2009.

¹⁸ Bruno Martin, Robert Bouiller, Louis Challet, Loire en Rhône-Alpes, 2009.

¹⁹ Catherine Hermann, Mickaël Meynet, Marie-Thérèse Hermann, Marc Bron, Rémi Mogenet, Pierre Préau, Eric Pajeot, Denis Jordan, Claude Barbier, *Haute-Savoie*, 2010.

²⁰ Jean-Pierre Legendre, Isabelle Bardiès-Fronty, Michel Parisse, Henri Claude, Jean-Claude Bonnefont, Maurice Noël, Claire Prévot, Jean Lanher, Alain Cullière, André Markiewicz, Gilles Drogue, Claude Seyer, *Lorraine*, 2010.

²¹ Jean Boutier, Michel Cassan, François Delooz, Martine Chavent, Miquèla Stenta, Michel Peyramaure, Eric Rouvellac, *Corrèze*, 2011.

²² Claude Bourel, Francis Favereau, Daniel Giraudon, Odile Guérin, Bernard Lasbleiz, Fanch Le Péru, Jean Ollivro, Yannick Pelletier, *Côtes-d'Armor*, 2012.

²³ Jean Gascó, Florent Hautefeuille, Valérie Rousset, Martine Bergues, Jacqueline et Gaston Bazalgues, Jean Guy Astruc, Jean-Claude Coustou, Jean-Pierre Jacob, Pierre Sourzat, Nathalie Sarthe, *Lot*, 2012.

²⁴ Christian Madec, *Limousin d'autrefois*, Saint-Paul, Lucien Souny, 1993–2005; Charlie Galibert, *La Corse*. Une île et le monde, Paris, PUF, 2004, 246 p.; Jean-François Ratonnat, Sophie Ratonnat, *La vie d'autrefois en Corrèze*, Bordeaux, Sud-Ouest, 2004, 192 p.; Max et Denise Déjean, *L'Ariège d'autrefois*. Photothèque du Musée pyrénéen de Niaux, Alan Sutton, 2005, 176 p.; Frantz-

de departe monografiile-album de la Christine Bonneton Éditions sunt adevărate modele în materie, inclusiv pentru cercetarea academică de pretutindeni.

***

Preistorie și antichitate. În unele cărți ale etnologilor francezi, arheologia și istoria veche fac casă bună atunci când tema vizează trecutul îndepărtat al Hexagonului. În acest mod, facem cunoștință cu agricultura în neolitic²⁵, cu celebra peșteră de la Lascaux și credințele ancestrale care își relevă universul iconic pe pereții acesteia²⁶. Apoi, ne este prezentat vechiul popor galic²⁷, o seamă de alte cărți fiind destinate cunoașterii diferitelor aspecte ale străvechii civilizații galice, respectiv galo-romane: bătrânii²⁸ și femeile²⁹, vinul și uleiul³⁰, produse esențiale ale înaintașilor francezilor, statut păstrat până astăzi, blestemul și farmecele³¹, agricultura³², viile și vinul³³.

Alte lucrări prezintă țăranii și așezările Franței încă din preistorie³⁴, religiile primitive – cu accent pe relația dintre zeița pământului și sămânță³⁵ –, zii celților³⁶

Emmanuel Petiteau, *Autrefois en Vallée d'Aure*, Alan Sutton, 2005, 224 p.; Jean Michel Le Corfec, *La vie d'autrefois en Charente*, Sud-Ouest, 2008; Alain Mingaud, *Richesses de nos campagnes. Creuse*, Lucien Souny, 2008; Régis Granier, *La vie d'autrefois dans le Cantal*, Sud-Ouest, 2009; Yannick Pelletier, *La vie d'autrefois dans les Côtes d'Armor*, Sud-Ouest, 2009; Marie-France Chauvirey, *La vie d'autrefois dans le Pays Basque*, Sud-Ouest, 2011; Agnès Claverie, *La vie d'autrefois sur le bassin d'Arcachon*, Sud-Ouest, 2011; Eadem, *La vie d'autrefois à Bordeaux et en Gironde*, Sud-Ouest, 2012; Jean Michel Le Corfec, *La vie d'autrefois dans l'Entre-deux-Mers*, Sud-Ouest, 2012; Gérard Lenclud, *En Corse. Une société en mosaïque*, Paris, La Maison des Sciences de l'Homme, 2012, 270 p.; Laurence et Patrice Lagorce, *Notre Corrèze*, tome I. *Travailler la terre*, Alan Sutton, 2014; *Ibidem*, tome II. *La société rurale*, Alan Sutton, 2014.

²⁵ Lucie Martin, *Premiers paysans des Alpes*. Alimentation végétale et agriculture au néolithique, Presses Universitaires de Rennes, 2014, 158 p.

²⁶ Marc Bruet, *Lascaux. Quand émergent les dieux*, L'Harmattan, 2015, 292 p.; Stéphane Petrognani, *De Chauvet à Lascaux*. L'art des cavernes, reflet de sociétés préhistoriques en mutation, Actes Sud, 2013, 256 p.

²⁷ Stephan Fichtl, *Les peuples gaulois (IIIe-Ier siècles av. J.-C.)*, Paris, Errance, 2004, 256 p. (nouvelle édition la Actes Sud, 2012).

²⁸ Bernard Rémy, Nicolas Mathieu, *Les vieux en Gaule romaine*, Actes Sud, 2015, 208 p.

²⁹ Nicolas Mathieu, Bernard Rémy, *Les femmes en Gaule romaine*, Actes Sud, 2009, 240 p.

³⁰ Jean-Pierre Brun, *Archéologie du vin et de l'huile en Gaule romaine*, Actes Sud, 2005, 272 p.

³¹ Michaël Martin, *Sois maudit ! Malédiction et envoûtements dans l'Antiquité*, Actes Sud, 2010, 192 p.

³² *Histoire de l'agriculture gauloise, gallo-romaine et médiévale (500 av. J.C. – 1000 apr. J.C.)* (collectif), Actes Sud, 2006, 224 p.

³³ Roger Dion, *Histoire de la vigne et du vin en France*. Des origines au XIXe siècle, Paris, CNRS, 2010.

³⁴ Daniel Bernard, *Paysans et villageois de France*. Histoire et ethnographie, Alan Sutton, 2009, 144 p. – Combinant les méthodes apprises de l'histoire classique et celles empruntées à l'ethnologie, Daniel Bernard évoque les campagnes entre la Préhistoire, où apparaissent les premières traces de sédentarisation et d'agriculture, et le XXIe siècle, où elles se peuplent de néoruraux qui reconquière un environnement délaissé par les paysans.

sau prevestesc întoarcerea celților³⁷, urmele acestora fiind încă vizibile în toponimia³⁸ sau poveștile din Bretagne³⁹. Apariții editoriale recente aduc noi informații despre sticla antică din sudul actualei Franțe⁴⁰, despre Tarasque, dragonul domolit cândva, spre mijlocul veacului I al erei creștine, de către Sfânta Marta în apropierea Avignon-ului⁴¹, în timp ce o alta prezintă sfinții creștini legionari din Alpii de Sud⁴², un subiect important și puțin cunoscut inclusiv pentru istoria veche a creștinismului european. În același context istoric, facem cunoștință cu unii dintre migratorii asiatici care au ajuns până în Galia, în acest mod fiind aduși în fața cititorilor alanii și sarmații⁴³.

Demne de amintit sunt și acele lucrări care tratează o tematică precisă de-a lungul întregii istorii, adesea încă din preistorie sau protoistorie, în toată Franța sau într-o zonă mai restrânsă a acesteia. Treceam în revistă doar câteva. Astfel, sunt surprinse: relația indisolubilă dintre peisaj și apă, vreme de șapte milenii, în sudul

³⁵ Alain Testart, *La déesse et le grain*. Trois essais sur les religions néolithiques, Actes Sud, 2010, 166 p.

³⁶ Claude Sterckx, *Mythes et dieux celtes. Essais et études*, L'Harmattan, 2010, 212 p.

³⁷ Isabelle Papieau, *Le retour de la celtitude. De Brocéliande aux fêtes stars*, L'Harmattan, 2014, 184 p.

³⁸ Jean-Marie Ploneis, *Noms de lieux celtiques de Bretagne et d'ailleurs*, L'Harmattan, 2013, 178 p.

³⁹ Dominique Camus, *Les plus beaux contes de Bretagne*, tome 1, Spézet, Coop Breizh, 2014, 236 p.; tome 2, 2015, 220 p. – Parmi les centaines de contes qui furent collectés par les folkloristes qui les entendirent lors des veillées d'antan, ce recueil présente ceux qui sont les plus révélateurs de la diversité, de l'inventivité et du caractère intemporel de la création du peuple de Bretagne.

⁴⁰ Danièle Foy, *Les verres antiques d'Arles*. La collection du Musée Départemental d'Arles Antique (catalogue). Préface: Alain Charron, Coédition Actes Sus-Musée Départemental d'Arles Antique, 2010, 528 p.

⁴¹ Dominique Amann, *La Tarasque. Un dragon en Provence*, Marseille, Gaussen, 2011, 112 p. – La Tarasque, archétype de tous les dragons français, est l'objet de l'une des plus anciennes traditions provençales. Pour les spécialistes en dragonologie, elle appartient à la famille des dragons médiévaux issus à la fois de l'antiquité gréco-romaine et de l'Apocalypse; Claude Roux, Gilbert Chalençon, *La course de la Tarasque*, Saint-Rémy-de-Provence, Equinoxe, 2015, 400 p. Cu mult folos, mai ales pentru înțelegerea fenomenului la nivel mondial, se poate consulta o altă lucrare recentă: Patrick Absalon, Frédéric Canard, *Les dragons. Des monstres au pays des hommes* (Gallimard, 2006, 128 p.), dar și un studiu, dintr-un volum colectiv, al lui Laurent-Sébastien Fournier, *La Tarasque métamorphosée*, apărut în volumul *Le patrimoine culturel immatériel. Enjeux d'une nouvelle catégorie*. Édité par Chiara Bortolotto avec Annick Arnaud, Sylvie Grenet, La Maison des Sciences de l'Homme, 2011, p. 149–166; <http://www.benoitreveur.info/article-le-retour-de-la-tarasque> (accesat la 12.V.2017). Lucrarea de referință pentru acest subiect rămâne cea a lui Louis Dumont, *La Tarasque. Essai de description d'un fait local d'un point de vue ethnographique*, Gallimard, première parution en 1951 (nouvelle édition en 1987, 272 p. + 26 p. hors texte).

⁴² Cyril Isnart, *Saints légionnaires des Alpes du Sud*. Essai d'ethnologie d'une sainteté locale, La Maison des Sciences de l'Homme, 2008, 182 p.

⁴³ Iaroslav Lebedynsky, *Sur les traces des alains et sarmates en Gaule*. Du Caucase à la Gaule (IVe – Ve siècle), L'Harmattan, 2011, 228 p.

Normandiei⁴⁴; cea dintre peisaj și oameni în Berry⁴⁵ sau cea dintre tehnica de altădată și societate în bazinul Mediteranei⁴⁶; sunt prezentate detaliat istoria vinului francezesc⁴⁷, istoria țesăturilor⁴⁸, a pielii⁴⁹ și a cuțitelor⁵⁰, cea a toporului⁵¹, a fierului forjat din ultimul mileniu⁵², a culorilor pe durata a cinci milenii⁵³, albastrul având un rol aparte pentru francezi⁵⁴, alimentația copiilor⁵⁵, istoria salutului⁵⁶, istoria și semnificațiile semnului crucii⁵⁷ sau practicile populare de vindecare⁵⁸.

---

⁴⁴ *Paysages et gestion de l'eau*. Sept millénaires d'histoire de vallées et de plaines littorales en Basse-Normandie, Laurent Lespez (ed.), Presses Universitaires de Caen, 2012, 336 p.

⁴⁵ Nicolas Poirier, *Un espace rural à la loupe*. Paysage, peuplement et territoires en Berry, de la préhistoire à nos jours, Tours, Presses Universitaires François Rabelais, 2010, 232 p.

⁴⁶ *Techniques et sociétés en Méditerranée*. Jean-Pierre Brun, Philippe Jockey (dir.), Aix-en-Provence, Maisonneuve & Larose-MMSH, 2001, 853 p. – Ce livre offre une réflexion générale sur l'histoire des techniques dans le monde méditerranéen antique, médiéval et moderne. Il a pour ambition la compréhension de la relation homme-objet, réinscrite dans le temps de l'histoire et dans le champ ethnologique.

⁴⁷ Éric Birlouez, *Histoire du vin en France*, Ouest-France, 2015, 128 p. – L'ouvrage retrace l'histoire de la vigne et du vin sur notre territoire, depuis l'introduction des premiers cepcs par des colons grecs dans la région de Marseille jusqu'à l'aube du XIXe siècle. Histoire „chronologique” de la vigne et du vin en France, enrichie des dimensions culturelle, sociale, politique, symbolique et religieuse du vin, et l'art et la manière de le consommer aux différentes époques.

⁴⁸ Alexandra Fau, *Histoire des tissus en France*, Ouest-France, 2015, 128 p.

⁴⁹ Marine Clabaut, *Techniques et métiers du cuir au Moyen Age*, Fontaine, Émotion Primitive, 2010, 284 p.

⁵⁰ Gérard Lecoeur, *Les couteaux de nos anciens*, Émotion Primitive, 2012, 242 p.

⁵¹ Jean-Luc Dron, *Au fil de la hache*. Histoire millénaire d'un outil en Normandie, OREP, 2015, 80 p.

⁵² André Mercuzot, *Fer forgé*. Histoire, pratique, objets et chefs-d'oeuvre (catalogue), Paris, Jean-Cyrille Godefroy, 2007, 280 p. – Retraces l'évolution des procédés et techniques sur plus de 1.000 ans. Le fer, matière vivante née dans les feux des ferrons gallo-romains et des maîtres de forge, façonné sur l'enclume des forgerons, taillandiers et autres serruriers, porte nos racines civilisatrices.

⁵³ Philippe Ball, *Histoire vivante des couleurs*. 5.000 ans de peinture racontés par les pigments, Vanves, Hazan, 2010, 560 p.

⁵⁴ Michel Pastoureau, *Bleu*. Histoire d'une couleur, Paris, Du Seuil, 2000, 418 p.; reeditată în 2014, la Points.

⁵⁵ Denise Bloch, *Biberons et bouillies*. Un autre regard sur l'alimentation des tout-petits, Nancy, Association d'Idées, 2010, 112 p. – Une histoire en images de l'alimentation du petit-enfant, de l'Antiquité au XXIe siècle, à travers l'évolution des objets de l'allaitement et des bouillies: biberons, cornes d'allaitement, petits pots, tasses à bouillie, assiettes, accessoires, documents publicitaires...

⁵⁶ Dominique Weber, *Hobbes et histoire du salut*. Ce que le Christ fait à Léviathan, Presses de l'Université Paris-Sorbonne, 2008, 372 p.

⁵⁷ Pierre Erny, *Le signe de la croix*. Histoire, ethnologie et symbolique d'un geste „oral”, L'Harmattan, 2007, 180 p.

⁵⁸ *Pharmacopoles et apothicaires*. Les „pharmaciens” de l'Antiquité au Grand Siècle. Sous la direction de Franck Collard et Evelyne Samama, L'Harmattan, 2006, 196 p.

Apoi, este analizată în cheie antropologică idolatria⁵⁹, pescuitul și pescarii de pe țărmul Mediteranei⁶⁰, iar într-una preponderent etnologică, morile cu apă, cele acționate de animale sau de vânt, în același spațiu, dar și în Europa⁶¹, istoria ursului⁶², relația tensionată dintre om și lup de-a lungul a două milenii⁶³; alte lucrări urmăresc istoria socială și culturală a... porcului, sub semnătura cunoscutului Michel Pastoureau⁶⁴ sau repertoriază modelele de încălțăminte din antichitate până astăzi⁶⁵.

Evul Mediu. Prin numeroase alte apariții editoriale, suntem deja în spiritul perioadei medievale, multe dintre aceste lucrări neîncadrându-se deloc – sau prea puțin – în periodizările clasice ale istoricilor. În acest orizont temporal, se situează impozantul dicționar-antologie din 2008, care prezintă meșteșugurile pe durata a câteva sute de ani⁶⁶, lucrările privitoare la clopotele medievale⁶⁷ și la încuietorile de patrimoniu din secolele VIII–XIII⁶⁸, la structura acoperișurilor medievale⁶⁹ și la cea a vechilor șeminee, pe elementele metalice ale acestora regăsindu-se o mulțime de imagini sugestive privitoare la viața vechilor francezi (fapt bine redat prin formatul de album al lucrărilor respective)⁷⁰. De asemenea, sunt radiografiate sistematic

⁵⁹ *L'idole dans l'imaginaire occidental*. Etudes réunies et présentées par Ralph Dekoninck et Myriam Watthee-Delmotte, L'Harmattan, 2005, 396 p.

⁶⁰ *Pêches méditerranéennes. Origines et mutations*. Protohistoire-XXIe siècle. Daniel Faget, Myriam Sternberg (dir.), Aix-en-Provence, Karthala-MMSH, 2015, 244 p.

⁶¹ *Archéologie des moulins hydrauliques, à traction animale et à vent, des origines à l'époque médiévale et moderne en Europe et dans le monde méditerranéen* (2 volumes). Édité par Luc Jaccotey et Gilles Rollier, Presses Universitaires de Franche-Comté, 2016, 884 p.

⁶² Michel Pastoureau, *L'ours*. Histoire d'un roi déchu, Du Seuil, 2007, 418 p. (reeditată în 2013 la Points); Olivier De Marliave, *Histoire de l'ours dans les Pyrénées*, Sud-Ouest, 2008, 272 p.

⁶³ Jean-Marc Moriceau, *L'homme contre le loup*. Une guerre de deux mille ans, Fayard, 2011, 488 p.

⁶⁴ Michel Pastoureau, *Le cochon*. Histoire d'un cousin mal aimé, Gallimard, 2009, 160 p. – C'est cette histoire sociale et culturelle du cochon que retrace Michel Pastoureau, des forêts gauloises à l'élevage industriel, en passant par ces temps forts de la vie des campagnes que sont la Tue-cochon et la fête de la Saint-Cochon. Et il nous rappelle que le cochon est l'animal biologiquement le plus proche de l'homme.

⁶⁵ John Peacock, *Chaussures*. Un répertoire des modèles de l'Antiquité à nos jours, Paris, De La Martinière, 2005, 168 p.

⁶⁶ *Dictionnaire illustré et anthologie des métiers du Moyen Âge à 1914* (collectif), Jean-Cyrille Godefroy, 2008, 676 p.

⁶⁷ Thierry Gonon, *Les cloches en France au Moyen Âge*. Archéologie d'un instrument singulier, Errance, 2010, 200 p.

⁶⁸ Mathieu Linlaud, *Serrures médiévales VIIIe – XIIIe siècle*, Presses Universitaires de Rennes, 2014, 344 p.

⁶⁹ *Plafonds en bois*. Du Moyen Âge au XVIIe siècle. Sous la direction de Marie-Agnès Ferault, Paris, Du Patrimoine, 2014, 296 p.

⁷⁰ Martine Diot, *Cheminées. Étude de structures du Moyen Âge au XVIIIe siècle*, Du Patrimoine, 2007, 300 p. – Une documentation photographique et dessinée sur les divers aspects techniques de la construction ancienne et plus particulièrement du second œuvre; Philippe Palasi,

unele practici agricole specifice spațiului francez medieval⁷¹, creșterea animalelor⁷², bestiarul medieval⁷³, modul în care genealogia, prin intermediul registrelor parohiale, poate ajuta etnologia⁷⁴, reprezentarea invizibilului⁷⁵ și nebunia pe care, la modul propriu, o putea declanșa dragostea, fenomen studiat atât în Orient, cât și în Occident⁷⁶, apoi viața cotidiană în Evul Mediu⁷⁷, dar și rânduielile specifice cimitirelor medievale⁷⁸ sau legătura, azi puțin cunoscută, dintre nașterea Crăciunului, ca sărbătoare, și cultul Sfântului Nicolae⁷⁹.

O altă serie de lucrări descrie vitraliile pe o durată lungă – nu mai puțin de 16 secole⁸⁰ –, dar și pe perioade mai scurte, începând cu secolele XII–XIII și până la sfârșitul epocii moderne sau pe anumite centre meșteșugărești⁸¹, legătura directă

Plaques de cheminées héraldiques (catalogue). Preface: Michel Pastoureau, Montreuil, Gourcuff Gradenigo, 2014, 320 p. – Un catalogue de 683 plaques de cheminée et modèles en bois, du XVIe au XXe siècles, tous ornés d'armes, fruit de la visite de plus de 400 demeures et collections publiques.

⁷¹ Pierre Morlon et François Sigaut, *La troublante histoire de la jachère*. Pratiques des cultivateurs, concepts de lettrés et enjeux sociaux, Versailles-Dijon, Quae-Educagri, 2008, 328 p.

⁷² Jean-Marc Moriceau, *Histoire et géographie de l'élevage français, du Moyen Âge à la Révolution*, Fayard, 2005, 478 p.

⁷³ Michel Pastoureau, *Bestiaires du Moyen Âge*, Du Seuil, 2011, 236 p.

⁷⁴ Paul Delsalle, *Histoires de familles*. Les registres paroissiaux et d'état civil, du Moyen Âge à nos jours. Démographie et généalogie, Presses Universitaires de Franche-Comté, 2009, 300 p.; Marie-Odile Mergnac, *Ancêtres paysans*. Statuts, documents d'archives et parcours de vie, Paris, Archives & Culture, 2014.

⁷⁵ *La représentation de l'invisible au Moyen Âge*. Jean-Charles Herbin (ed.), Presses Universitaires de Valenciennes, 2004, 192 p.

⁷⁶ *Les fous d'amours au Moyen Âge. Orient-Occident*. Claire Kappler, Suzanne Thiolier-Mejean (editrices), L'Harmattan, 2008, 450 p.

⁷⁷ Jean Verdon, *La vie quotidienne au Moyen Âge*, Paris, Perrin, 2015, 384 p. – Entre „Naître” et „Mourir”, les vingt-deux chapitres de ce livre scandent l'existence des hommes et des femmes du Moyen Âge, depuis les invasions barbares jusqu'à la Renaissance; *L'ancienne France au quotidien*. La vie et les choses de la vie sous l'Ancien Régime. Michel Figeac (dir.), Paris, Armand Colin, 2014, 590 p.

⁷⁸ *Le regroupement des morts*. Genèse et diversité archéologique. Coordination éditoriale de Dominique Castex, Patrice Courtaud, Henri Duday, Françoise Le Mort, Anne-Marie Tillier, La Maison des Sciences de l'Homme d'Aquitaine, 2012, 304 p.; *Déplacer les morts*. Voyages, funérailles, manipulations, exhumations et réinhumations de corps au Moyen Âge. Coordination éditoriale de Delphine Boyer-Gardner et Mathieu Vivas, La Maison des Sciences de l'Homme d'Aquitaine, 2015, 150 p.

⁷⁹ Catherine Guyon, Catherine Vincent, Véronique Gazeau, *En Orient et en Occident*. Le culte de saint Nicolas en Europe: Xe – XXIe siècle, Paris, Cerf, 2015, 512 p.

⁸⁰ *Vitrail Ve – XXIe siècle*. Sous la direction de Véronique David, Michel Herold, Du Patrimoine, 2014, 592 p.

⁸¹ Françoise Gatouillat, Michel Hérold, *Les vitraux d'Auvergne et du Limousin. Corpus Vitrearum*, Presses Universitaires de Rennes, 2011, 352 p. – Începutul acestor vitralii este datat în veacul al XII-lea; Danielle Minois, *Les vitraux de Troyes: XIIIe – XVIIe siècle*, Langres, Dominique Guéniot, 2013, 160 p.; Karine Boulanger, *Les vitraux de la cathédrale d'Angers*. Preface: Claudine Lautier, vol. 3, Paris, CTHS, 2010, 546 p. – Le lecteur rencontre ainsi les maîtres anonymes des XIIIe et XIIIe siècles, André Robin au XVe siècle, à qui l'on doit les fabuleuses roses du transept. Cette vitrerie, méconnue jusqu'à aujourd'hui, se révèle à nous comme l'un des ensembles majeurs de la

dintre vechii masoni⁸² și construcții⁸³, istoria unui gen meșteșugăresc foarte gustat de către francezi, anume „émaux peints de Limoges”⁸⁴, istoria ceramicii din Provence, începând cu veacul al X-lea și până în secolul trecut⁸⁵, modul în care s-au creat iazurile în Languedoc-ul mediteranean⁸⁶ sau felul original în care un porc rățăcit pe străzile Parisului, în anul 1131, a putut produce, potrivit aceluiași Michel Pastoureau, un „événement fondateur”, cu ecouri în istoria Franței până astăzi⁸⁷.

Aflăm, din alte pasionante lucrări, mijloacele prin care, de-a lungul secolelor trecute, agricultura tradițională franceză a făcut față schimbărilor și modernizării⁸⁸, cum se foloseau, din veacul al XIII-lea înapoi, vechile unități de măsură ale metalelor prețioase⁸⁹, modalitățile prin care... sfântul iepure sălbatic Guinefort a tămăduit mulți copii suferinzi⁹⁰, tehnicile specifice de construcție fiind studiate pe

---

peinture sur verre en France; Benoît Manaute, *La manufacture de vitrail et mosaïque d'art Mauméjean*. Flambe! Illumine! Embrase! Bordeaux, Le Festin, 2015, 288 p. – L'histoire illustrée de la manufacture Mauméjean au Pays basque, qui participe à l'ornementation de plus de 5.000 édifices chrétiens européens et américains aux XIXe et XXe siècles.

⁸² Provine din cuvântul *maçon*; la modul propriu, zidar: „Celui qui construit avec des briques ou des pierres liées avec du mortier” (<http://www.cnrtl.fr/definition/dmf/MACON>, accesat la 22.IV.2017).

⁸³ Irène Mainguy, *Symbolique des outils et glorification du métier*, 2ème édition, Jean-Cyrille Godefroy, 2012, 284 p.; Jean-François Blondel, *Des tailleurs de pierre aux Francs-Maçons*. Mythe ou réalité? Jean-Cyrille Godefroy, 2013, 224 p. – Comment est-on passé des constructeurs du Moyen Âge, dont la vocation était de bâtir des édifices civils ou religieux, à la Franc-Maçonnerie, société d'hommes qui se réunissent pour travailler en commun dans le but de bâtir leur Temple Intérieur? Il montre que c'est la Renaissance et l'influence d'une philosophie nouvelle sur l'architecture et l'art de bâtir, mêlée d'humanisme et de redécouverte de l'antique, qui sont à l'origine des courants de pensée qui ont convergé un jour pour créer la Franc-Maçonnerie.

⁸⁴ Isabelle Biron, *Émaux sur métal du IXe au XIXe siècle*. Histoire, technique et matériaux, Dijon, Faton, 2015, 480 p.

⁸⁵ Henri Amouric, Lucy Vallauri, Jean-Louis Vayssettes, *Terres de feu, de lumière et de songes...* Dans le Midi français X^e – XXe siècles (catalogue), Nîmes, Champ Social, 2009, 408 p.

⁸⁶ Jean-Loup Abbé, *À la conquête des étangs*. L'aménagement de l'espace en Languedoc méditerranéen (XIIe – XVe siècle), Toulouse, Presses Universitaires du Mirail, 2006, 332 p.

⁸⁷ Michel Pastoureau, *Le roi tué par un cochon*. Une mort infâme aux origines des emblèmes de la France? Du Seuil, 2015, 256 p.

⁸⁸ Jean-Marc Moriceau, *Terres mouvantes*. Les campagnes françaises du féodalisme à la mondialisation (XIIe – XIXe siècle), Fayard, 2002, 446 p. – Le livre este una mare frescă de la societatea agrară din XIIe la XIXe secol. Tema centrală este de a pune în discuție paradigma care s-a impus odată cu lucrările lui Marc Bloch despre un univers rural foarte atașat de obiceiurile, de obiceiuri și de modurile de viață, elemente care făceau ca lumea rurală să fie radical diferită, statică, în raport cu cea care făcea să crească orașele. Jean-Marc Moriceau pune în evidență, bine înainte de schimbările din secolul XX, cele uimitoare capacități de adaptare și de progresare dintr-un univers rural care a știut să alieze identitatea și flexibilitatea.

⁸⁹ Yves Markezana, *Les poinçons français d'or, d'argent et de platine de 1275 à nos jours*, Dourdan, Vial, 2005, 240 p.

⁹⁰ Jean-Claude Schmitt, *Le saint lévrier*. Guinefort, guérisseur d'enfants depuis le XIIIe siècle, nouvelle édition augmentée, Paris, Flammarion, 2004, 282 p. (1re édition en 1979).

durata a câteva sute de ani⁹¹, în timp ce postăvăria din Normandia a fost cercetată, sistematic, din veacul al XIII-lea până în secolul trecut⁹².

Renașterea și epoca modernă. Poate nu întâmplător, în această epocă istorică nevoile vitale ale omului încep să se metamorfozeze în plăceri, relația dintre acestea două fiind întoarsă pe toate fațetele într-o apariție colectivă de acum doi ani⁹³, o altă lucrare, din același an, continuarea celei dintâi, studiind exclusiv expansiunea plăcerii în epoca modernă⁹⁴. Încă o dată, ni se reamintește de celebrele „émaux peints de Limoges”, acum cercetate în veacurile lor de glorie (XV–XVIII)⁹⁵, precum și meseriașii care le realizau cu atâta migală și pricepere⁹⁶. În alte lucrări, sunt studiate pe larg minele și prelucrarea fierului în Corsica⁹⁷, legăturile pe care le avea clerul catolic cu agricultura în perioada secolelor XV–XIX⁹⁸, viile și vinurile dintr-o zonă anume a Franței⁹⁹, creșterea animalelor și mării proprietari din veacurile XV–XVIII¹⁰⁰ sau credințele ancestrale în demoni ai pădurilor și munților, din veacul al XVI-lea¹⁰¹.

Hubert Cabart de la Universitatea din Nancy percepe începuturile sticlăriei din secolul al XVI-lea, în principal, prin prisma cercetărilor arheologice efectuate în estul Franței¹⁰², Audrey Gay-Mazuel prezintă diverse tehnici de realizare a

⁹¹ Christelle Inizan, *Plâtres. Sols et couvertements intérieurs du XIIIe au XIXe siècle*, Du Patrimoine, 2017, 368 p.

⁹² *La draperie en Normandie du XIIIe au XXe siècle*. Édité par Alain Becchia, Presses Universitaires de Rouen et du Havre, 2004, 544 p.

⁹³ *De la satisfaction des besoins vitaux aux plaisirs des sens, aux délices de l'esprit et aux égarements de l'âme (1450–1750)*. Sous la direction de Jean-Claude Colbus et Brigitte Hébert, L'Harmattan, 2015, 278 p.

⁹⁴ *Approches critiques du plaisir (1450–1750)*. Sous la direction de Jean-Claude Colbus et Brigitte Hébert, L'Harmattan, 2015, 254 p.

⁹⁵ Monique Blanc, *Émaux peints de Limoges (XVe – XVIIIe siècle)*. La collection du Musée des Arts Décoratifs (catalogue), Paris, Les Arts Décoratifs-UCAD, 2011, 224 p.

⁹⁶ Maryvonne Beyssi-Cassan, *Le métier d'émailleur à Limoges XVI – XVIIe siècle*, Presses Universitaires de Limoges, 2006, 490 p.

⁹⁷ Pierre Comiti, *Mines et métallurgie du fer en Corse du XVème au XVIIIème siècle*, Ajaccio, Alain Piazzola, 2011, 286 p.

⁹⁸ *Du ciel à la terre. Clergé et agriculture (XVIe – XIXe siècle)*. Florent Quellier et Georges Provost (eds.), Presses Universitaires de Rennes, 2008, 366 p.

⁹⁹ Stéphanie Lachaud, *Le Sauternais moderne. Histoire de la vigne, du vin et des vigneron, des années 1650 à la fin du XVIIIe siècle*, Bordeaux, Fédération Historique du Sud-Ouest, 2012, 502 p.

¹⁰⁰ Jean-Marc Moriceau, *L'élevage sous l'Ancien Régime (XVIème – XVIIIème siècles)*, Sedes, 2011 – Sous l'Ancien Régime, le cheptel était un marqueur social. L'utilisation des animaux signalait la hiérarchie sociale au village; Idem, *Les grands fermiers (XVème – XVIIème siècle)*, Paris, Hachette, 2017, 480 p.

¹⁰¹ Jean-Claude Diedler, *Les démons des forêts et des montagnes. Les débordements de l'imaginaire dans l'espace européen au XVIe siècle*, L'Harmattan, 2014, 250 p.

¹⁰² Hubert Cabart, *La verrerie archéologique. Dieulouard et l'est de la France aux XVIe et XVIIe siècles*, Presses Universitaires de Nancy, 2012, 308 p. – Un ouvrage qui se révélera particulièrement utile aux archéologues et aux conservateurs du patrimoine, mais aussi à tous ceux

ceramicii tradiționale, în context european, începând cu același veac¹⁰³, Louis Blanc prezintă fierul forjat din această epocă¹⁰⁴, Clément David studiază, pe baze documentare, igiena buco-dentară a secolelor XVII–XIX¹⁰⁵, în timp ce Éric Fabre ne delectează cu istoria lânii din Provence de la sfârșitul veacului al XVII-lea și până mai deunăzi, în deceniile secolului trecut¹⁰⁶.

Mai există și alte lucrări de certă factură etno-antropologică, ce privesc secolul al XVII-lea sau care își află începuturile tematice acum. Dintre acestea, amintim: pe cea privitoare la istoria tăcută a Franței din veacurile XVII–XX, istorie văzută prin ochii unui englez îndrăgostit de Hexagon¹⁰⁷; o alta, care ne tâlcuiește povestea cimpoiului cu... oglindă din Limousin¹⁰⁸; pe aceea care descrie multiplele fațete ale unui triunghi insolit, acela format din vacă, lapte și societate¹⁰⁹, dar și pe cele care ne descriu o instituție veche dedicată exclusiv păstrării și transmiterii meșteșugurilor, care se pare că avea legături și cu masoneria¹¹⁰ sau pe cea dedicată exclusiv relației dintre artizani și savanții Evului Mediu¹¹¹.

---

qu'intéresse la culture matérielle et plus particulièrement les arts de la table XVIe – XVIIe siècle dans une région marquée par une forte tradition verrière.

¹⁰³ Audrey Gay-Mazuel, *Le biscuit et la glaçure*. Collection du Musée de la Céramique de Rouen, Paris, Skira Flammarion, 2012, 240 p. – Une introduction à l'art de la céramique européenne du XVIe au XXe siècle.

¹⁰⁴ Louis Blanc, *Le fer forgé en France (XVIè et XVIIe siècles)*, Dourdan, Vial, 2008, 98 p.; Idem, *Le fer forgé en France*. La régence, Vial, 2008, 98 p.

¹⁰⁵ Clément David, *Hygiène bucco-dentaire du XVIIIe au XIXe siècle en France*. Préface: Xavier Riaud, L'Harmattan, 2010, 152 p.

¹⁰⁶ Éric Fabre, *Laine et drap en Haut Verdon*. Une Haute Provence textile (fin XVIIe – milieu XXe siècle). Préface: Jean-Michel Minovez, L'Harmattan, 2015, 266 p.

¹⁰⁷ Graham Robb, *Une histoire buissonnière de la France*, Flammarion, 2011, 576 p. – Plonger au coeur de la France d'avant la centralisation, encore sauvage et indomptée, il découvrira un pays dont il ne soupçonnait pas l'existence.

¹⁰⁸ Eric Montbel, *Cornemuses à miroirs du Limousin (XVIIe-XXe siècles)*. Essai d'anthropologie musicale historique (Dvd inclus), L'Harmattan, 2013, 610 p.

¹⁰⁹ Pierre-Olivier Fanica, *Le lait, la vache et le citadin*. Du XVIIe au XXe siècle, Quæ, 2008, 490 p.

¹¹⁰ Nicolas Adell-Gombert, *Des hommes de devoir*. Les compagnons du Tour de France (XVIIIe – XXe siècles), Maison des Sciences de L'Homme, 2008, 284 p.; Laurent Bastard, *Images des Compagnons du Tour de France*, Jean-Cyrille Godefroy, 2010, 288 p. – Lucrarea vizează secolele XIX–XX; François Icher, *Les Compagnons ou l'amour de la belle ouvrage*, 2ème édition, Paris, Gallimard, 2012, 144 p. – Les Compagnons du Tour de France constituent la plus ancienne association ouvrière en activité. Issus des corporations de l'Ancien Régime, les Compagnons ont mis en place des institutions qui semblent défier le temps.

¹¹¹ Robert Halleux, *Le savoir de la main*. Savants et artisans dans l'Europe pré-industrielle, Armand Colin, 2009, 190 p. – Ce livre entreprend de montrer comment les connaissances des artisans ont fécondé la pensée scientifique, comment la révolution scientifique du XVIIIe siècle est largement tributaire des techniciens.

Creșterea vacilor pe durata precisă a numai 150 de ani (1700–1850) este tema unei alte lucrări¹¹², legătura străveche dintre oameni și oi într-un ținut mlăștinos al Franței fiind redată, în chip emoționant, de către Bernard Heude¹¹³. De asemenea, aflăm amănunte deosebite despre prelucrarea lemnului înainte de mecanizare¹¹⁴, cât și despre istoria faianței, din secolul al XVIII-lea până spre veacul trecut¹¹⁵, francezii având o mare prețuire pentru acest meșteșug, la fel cum au și pentru porțelanul de bună calitate¹¹⁶. Alte apariții editoriale ne familiarizează cu percepția spațiului și a transportului în epocile modernă și contemporană¹¹⁷, cu meserii mai deosebite – numite „de artă și societate” – din Dijon-ul secolului al XVIII-lea¹¹⁸ sau ne înfățișează țărani dintr-o zonă anume a Franței și modul în care aceștia încearcă să facă față schimbărilor propuse de o modernitate agresivă¹¹⁹.

O dinastie de... lăcătuși, ce-și are începuturile în veacul al XVIII-lea, este prezentată într-un context istoric foarte bine documentat¹²⁰. În aceeași manieră, aflăm istoria unor tapițerii celebre¹²¹, a câtorva familii de lyonezi cultivatori de

¹¹² Florian Reynaud, *L'élevage bovin. De l'agronome au paysan (1700–1850)*. Préface : Jean-Marc Moriceau, Presses Universitaires de Rennes, 2010, 344 p.

¹¹³ Bernard Heude, *La Sologne. Des moutons, des landes et des hommes, du XVIIIe siècle au Second Empire*, Presses Universitaires de Rennes, 2012, 360 p.

¹¹⁴ Louis Chiorino, *De l'arbre à l'ouvrage. Le travail du bois avant la mécanisation*, L'Argentière-la-Bessée, Du Fourmel, 2006, 110 p.

¹¹⁵ Jean Rosen, *La faïence de Nevers (1585–1900)*, 4 tomes, Faton, 2009–2011 (tome 1. *Histoire et techniques*, 240 p.; tome 2. *L'âge d'or du XVIIe ème*, 400 p.; tome 3. *Le XVIIIe siècle: l'ère des manufactures*, 315 p.; tome 4. *Le XIXe siècle: alliances, déclin et renouveau*, 315 p.); Bernard Jules Verlingue, *Histoire de la faïence de Quimper*, Ouest-France, 2011, 128 p. (începutul faianței la Quimper este atestat documentar în 1699); Jean-Louis Vayssettes, Lucy Vallauri, *Montpellier. Terre de faïences. Potiers et faïenciers entre Moyen Âge et XVIIIe siècle*, Milan, Silvana Editoriale, 2012, 552 p.; *Les faïences de Moustiers du XVIIe au XIXe siècle au musée d'Arbaud d'Aix-en-Provence et au musée de Moustiers*, Lyon, Fage, 2013, 240 p.; *La faïence et le terre vernissée d'Auvillar* (catalogue), Paris, PUF, 2015, 210 p.; Michèle Cécile Gillard, *Faïence de Gien: 1821–1900*, Paris, Massin, 2008, 94 p.

¹¹⁶ Antoinette Fay-Hallé, Christine Lahaussais, *Porcelaine française du XVIIIe siècle. Histoire, motifs et marques*, Massin, 2011, 192 p.; Thomas Hirat, *Un âge d'or de la porcelaine de Limoges. L'épopée Alluaud*, Limoges, Les Ardents, 2016. – Entre livre d'histoire et livre d'art, cet ouvrage passionnant révèle au lecteur des aspects méconnus de l'origine de la porcelaine de Limoges. L'épopée Alluaud, l'une des plus célèbres familles de porcelainiers, façonne au début du XIXe siècle le paysage industriel...

¹¹⁷ Marc Desportes, *Paysages en mouvement. Perception de l'espace et transports (XVIIIe – XXe siècle)*, Gallimard, 2005.

¹¹⁸ Sylvie Dubois, *Métiers d'art et société au XVIIIe siècle. L'exemple de Dijon*, Editions Universitaires de Dijon, 2011, 260 p.

¹¹⁹ Daniel Paul, *Paysans du Bourbonnais. Une société rurale face au changement (1750–1880)*, Clermont-Ferrand, Presses Universitaires Blaise Pascal, 2006, 486 p.

¹²⁰ Jean Dominique Bourzat, *Une dynastie de serruriers à la cour de Versailles*. Les Gamain, L'Harmattan, 2016, 128 p.

¹²¹ Robert Guinot, *La tapisserie d'Aubusson et de Felletin*, Lucien Souny, 2009; *Aubusson, tapisserie des Lumières*. Splendeurs de la Manufacture Royale, fournisseur de l'Europe du XVIIIe siècle, Gent-Belge, Snoeck Publishers, 2013, 336 p.

mătase¹²² și a cânepii din Sarthe¹²³, dar și informații despre soarta tristă a copiilor abandonati în spitalele din Montpellier, în același secol al XVIII-lea¹²⁴. Alte apariții editoriale ne familiarizează cu tâmplăria și mobilierul din veacul al XVIII-lea¹²⁵, cu vechile cereale, mai precis cu un amestec anume de cereale¹²⁶, în timp ce Steven L. Kaplan, un cunoscut specialist al alimentației tradiționale, ne amintește că pâinea a avut și un rol... politic important¹²⁷.

Înainte și după Revoluția Franceză. O lume clădită pe anume rânduieli se năruia și o alta, adesea năclăită în sânge, începe să se făurească în Franța la sfârșitul veacului al XVIII-lea, proces care se continuă, cu mici întreruperi – altfel nu ar fi apărut cunoscuta sintagmă Belle Epoque –, până astăzi. Înfățișăm doar câteva dintre lucrările care surprind bine această stare de lucruri, cu repercusiuni, mai devreme sau mai târziu, asupra întregii lumi. Una dintre acestea ne înfățișează viața cotidiană dinaintea Revoluției Franceze și până în anul 1970¹²⁸, lucrare din care încă răzbate vocea Franței profund tradiționale¹²⁹ care își trăia agonia, tristă ironie a sorții, în plină Belle Epoque.

Aceleași ecouri ale unei lumi care se pierde sunt vizibile și în alte două apariții editoriale, care ne prezintă țăranii francezi într-o perioadă istorică strict delimitată cronologic (1870–1970)¹³⁰, autorii – doi buni cunoscători ai realităților

¹²² Jean-Pierre Planchon, *Tassinari & Chatel. La soie au fil du temps*, Saint-Remy-en-l'Eau, Monelle Hayot, 2011, 450 p. – Cet ouvrage plonge le lecteur dans plus de 3 siècles de tissage de soieries lyonnaises d'exception. La manufacture Tassinari et Chatel est le fruit d'une lignée quasi dynastique.

¹²³ *Le chanvre en Sarthe* (collectif), Alan Sutton, 2012, 128 p. – Les Sarthois entretiennent avec la plante une relation curieuse où se mêlent à la fois passion et déception. Ils conservent le souvenir de la prospérité qui féconda leur pays durant les deux siècles passés, de ces temps bénis où le chanvre apparaissait comme emblématique du dynamisme sarthois.

¹²⁴ Emilie Saurel, *Naissance et abandon d'enfants dans le diocèse de Montpellier. Pratiques et coutumes du XVIIe au XIXe siècle*. Préface: Thierry Lavabre-Bertrand, L'Harmattan, 2012, 136 p.

¹²⁵ Bernard Deloche, Jean-Yves Mornand, *L'ébénisterie provinciale en France au XVIIIème siècle et Abraham Nicolas Couleru*, Faton, 2011, 248 p.

¹²⁶ Christiane Meyer, *Delphine ou le blé méteil*. Chronique paysanne du XVIIIe siècle, Alan Sutton, 2001, 192 p.

¹²⁷ Steven L. Kaplan, Jean-Philippe de Tonnac, *La France et son pain*. Histoire d'une passion, Paris, Albin Michel, 2010, 500 p. – Le rôle politique du pain au XVIIIe siècle.

¹²⁸ Jean-Michel Lecat, Michel Toulet, *Paysans de France. Deux siècles d'histoire de nos campagnes (1770–1970)*. Préface: Denis Tillinac, Flammarion, 2009, 314 p. – Jean-Michel Lecat et Michel Toulet dresse avec verve le tableau de deux siècles de vie paysanne, le tout illustré d'une collection prodigieuse d'illustrations en partie inédites.

¹²⁹ Jac Remise, *Hier la France*, Monelle Hayot, 2015, 150 p., 158 illustration couleurs et noir & blanc. – Ce livre introduit le lecteur au coeur de la France profonde de la fin du XIXe siècle et du début du XXe.

¹³⁰ Jean-Marc Moriceau, Philippe Madeline, *Les paysans (1870–1970). Récits et témoignages de la France agricole*, Les Arenes, 2013, 384 p.; Philippe Madeline, Jean-Marc Moriceau, *Paroles de paysans. Récits, témoignages et archives de la France agricole (1870–1970)*, Les Arenes, 2012, 100 p. (reeditată la J'ai Lu, Paris, 2014, 128 p.) – Retrouvés dans les greniers des familles paysannes; une

arhaice, Jean-Marc Moriceau și Philippe Madeline –, susținând că „entre 1870 et 1970, les paysans ont vécu une révolution sans précédent. En quatre générations tout a changé. En 1900, près d'un Français sur deux travaillait dans les champs. Aujourd'hui, les agriculteurs sont moins de 500 000, mais ils nourrissent 65 millions d'habitants et exportent dans le monde entier”¹³¹.

Totuși, urme ale vieții tradiționale continuă să existe în satele franțuzești și ele sunt bine surprinse în lucrările dedicate costumului popular normand¹³², etnomuzicologiei franceze¹³³ și vaselor de pescuit de la întrepătrunderea veacurilor XIX–XX¹³⁴, lucrări ample și extrem de bine documentate. Relația strânsă dintre arhitectură și etnografie, încă destul de evidentă în secolul al XIX-lea, este surprinsă și bine redată de către arhitectul Emmanuel Amougou¹³⁵, iar modul în care se transmit cunoștințele în domeniul meseriilor tradiționale este descris, cu lux de amănunte, de Françoise Clavairolle¹³⁶, ambele lucrări fiind scrise într-o pronunțată cheie antropologică.

Tot în cheie antropologică, sunt analizate antichitatea modernă a celei de-a III-a Republici franceze (1870–1940), o carte care arată deschis orientarea spre valori păgâne a societății franceze¹³⁷, hoția din secolul al XIX-lea și până în zilele noastre¹³⁸, dar și fascinația exercitată asupra francezilor de muzica străină¹³⁹,

---

centaines de documents sont reproduits à l'identique. L'histoire de nos parents et de nos grands parents à redécouvrir comme on ouvre une boîte à trésor. Ces archives vivantes sont nos racines.

¹³¹ Jean-Marc Moriceau, Philippe Madeline, *Les paysans...*, passim.

¹³² *Coiffes et des costumes des pays normands*, Ouest-France, 2008, 128 p. – Au XIXe siècle, les costumes, ont évolué sous diverses influences, et des particularismes, provinciaux ou locaux, sont apparus, induisant ainsi la notion de „costumes régionaux”. De „régionaux”, ils sont devenus „folkloriques”, et leur représentation s'est figée.

¹³³ *L'ethnomusicologie de la France*. De l'ancienne civilisation „paysanne” à la globalisation. Actes du Colloque de Nice (16–18 novembre 2006). Luc Charles-Dominique et Yves Defrance (dir.), L'Harmattan, 2008, 496 p.; Brice Gérard, *Histoire de l'ethnomusicologie en France (1929–1961)*, L'Harmattan, 2015, 372 p.

¹³⁴ Roger Vallat, *Bateaux de pêche à la Belle Epoque*, Alan Sutton, 2010.

¹³⁵ Emmanuel Amougou, *Architecture et ethnographie au XIXe siècle*. Lectures des Conférences de la Société Centrale des Architectes Français, L'Harmattan, 2008, 188 p.

¹³⁶ Françoise Clavairolle, *Le magnan et l'arbre d'or. Regards anthropologiques sur la dynamique des savoirs et de la production*. Cévennes (1800–1960), Maison des Sciences de l'Homme, 2003, 320 p.

¹³⁷ Donald Wright, *L'Antiquité moderne*, L'Harmattan, 2012, 274 p. – Ce livre étudie le regard que l'homme de la Belle Epoque porte sur l'Antiquité. Il analyse la modernité de la Troisième République et ce que celle-ci doit à une interprétation systématique et scientifique des apports grecs et romains. Au travers des textes littéraires et scientifiques ainsi que de nombreux documents ensevelis puis retrouvés dans les archives françaises, ce livre est une étude sociologique d'une époque moderne par excellence qui se veut „classique”.

¹³⁸ *Au Voleur! Images et représentations du vol dans la France contemporaine (XIXe – XXe siècle)*. Directeurs éditoriaux: Frédéric Chauvaud, Arnaud-Dominique Houte, Publications de la Sorbonne, 2014, 324 p. – Car le vol dérange l'ordre social: comme l'écrit Michelle Perrot, le XIXe siècle est animé d'une véritable „obsession propriétaire” qui ne se relâche guère avant les années 1960. Le fait est connu, mais il reste trop souvent vu de loin.

reflexe și acestea ale noului mod de viață care prinde din ce în ce mai bine contur în Hexagon. În același context, desfăștările acestor veacuri, rezultantă firească a ceea ce și-a dorit lumea nouă de după Revoluția Franceză, sunt prezentate pe larg într-o altă apariție editorială¹⁴⁰. Totuși, în mediul rural sărbătorile mari ale calendarului popular, în primul rând Crăciunul, a cărui istorie este mereu povestită cu mare plăcere¹⁴¹, sunt ținute cu strictețe după vechile rânduieli; desigur, e vremea când apar cadourile așa cum le știm noi astăzi, o incursiune, bine documentată, în cadrul mecanismelor care au făcut posibilă alterarea uneia dintre paradigmele esențiale ale Crăciunului, fiind de un real folos celor interesați¹⁴². În acest context, e bine să ne reamintim istoria calendarului, în acest sens ajutându-ne mult o mai veche și temeinică lucrare¹⁴³.

O scurtă anchetă etnografică ne arată ce mai însemna să fii lutier la începutul veacului trecut în Munții Vosgi¹⁴⁴, iar o monografie impunătoare ne prezintă, cu lux de amănunte, viața de artizan sticlar a lui Maurice Marinot¹⁴⁵. În același registru... artizanal, aflăm că, de câteva secole încoace, lumea nouă, reprezentată în acest caz de promotorii industriei sticlei, a dus o luptă înverșunată împotriva pădurilor Franței¹⁴⁶, luptă demnă de o cauză mai bună.

¹³⁹ *Fascinantes étrangetés. La découverte de l'altérite musicale en Europe au XIXe siècle. Actes du Colloque de la Côte-Saint-André (24–27 août 2011). Textes réunis par Luc Charles-Dominique, Yves Defrance et Danièle Pistone, L'Harmattan, 2014, 414 p.*

¹⁴⁰ Georges D'Avenel, *Le nivellement des jouissances*. Préface: Thierry Paquot, L'Harmattan, 2006, 334 p. – Le Vicomte d'Avenel (1855–1939), infatigable explorateur des arcanes de la modernité fouine dans les comptes des ménagères, comme dans ceux des artistes ou des patrons et nous révèle – chiffres à l'appui – les manières de consommer de nos ancêtres. Ce faisant, il contribue à une histoire passionnante de la vie quotidienne sur une longue durée. Il allie une insatiable investigation historique à une plume humaniste pour décrire les „bienfaits” du progrès, cet agent du „nivellement des jouissances”.

¹⁴¹ Laurence Catinot-Crost, *Noël en France. Histoire et traditions*, Alan Sutton, 2015.

¹⁴² Martyne Perrot, *Le cadeau de Noël. Histoire d'une invention*, Paris, Autrement, 2013, 170 p.

¹⁴³ Jacqueline de Bourgoing, *Le calendrier. Maître du temps?* Gallimard, 2000, 144 p.

¹⁴⁴ Hélène Claudot-Hawad, Véronique Ginouvès, *Être luthier au début du XXe siècle*, Aix-en-Provence, Publications de L'Université de Provence, 2013, 36 p. – Enquête ethnologique sur les luthiers de Mirecourt (Vosges, Lorraine).

¹⁴⁵ Félix Marilhac, *Maurice Marinot, artisan verrier*. Catalogue raisonné de l'oeuvre de verre (1882–1960), Paris, De L'amateur, 2013, 760 p.

¹⁴⁶ Jérôme Buridant, *Espaces forestiers et industrie verrière XVIIIe-XIXe siècle*. Préface: Yves-Marie Bercé. Avant-propos: Andrée Corvol, 2005, 426 p. – Le laonnois est marqué par l'installation de la Manufacture Royale des Glaces en 1692 à Saint-Gobain. Vers 1770 cet établissement est celui qui consomme le plus de bois en France. Les forêts laonnoises sont devenues des forêts d'industrie. Le bois est un produit éminemment stratégique et les espaces forestiers font l'objet d'âpres rivalités. Propriétaires et forestiers s'allient pour orienter la production en fonction des débouchés, quitte à évincer les populations locales de l'accès au bois. L'industrie triomphe dans cette lutte pour la ressource.

Desigur, în tot acest context, viața rurală franceză a suferit transformări majore, cu tot ce presupunea existența cotidiană. Spre exemplu, creșterea oilor¹⁴⁷, alimentația¹⁴⁸ și ale sale tacâmuri¹⁴⁹ sau cultul morților din Alsacia, care, în circa un veac, ajunge să fie dat cu totul uitării¹⁵⁰. În schimb, veacul al XIX-lea reinventează Carnavalul cu scopuri specifice noii lumi¹⁵¹, un semn și acesta al părăsirii vechilor rânduieli, al creștinismului și al întoarcerii cu fața către principii și idei cu totul discutabile.

Spre zilele noastre. Începutul veacului al XX-lea marchează încă o ruptură clară de civilizația tradițională în care trăiseră generații întregi de francezi, deși, paradoxal, adesea se face trimitere la deceniile de dinaintea Primului Război Mondial, folosindu-se sintagma „timpuri bune”¹⁵². Probabil nu întâmplător, această ruptură a fost iarăși una sângeroasă, tranșeele Marelui Război – așa fiind numit în epocă, pentru că lumea nu mai cunoscuse până atunci un astfel de măcel colectiv! – înghițind practic vechea lume, aici plămădindu-se, la un loc cu bucătăria de campanie specifică¹⁵³ și cu artizanatul tranșeeilor¹⁵⁴, lumea așa-zis modernă.

Din alte lucrări aflăm despre o pasiune puțin sau aproape necunoscută a lui Pablo Picasso, anume ceramica¹⁵⁵, dar și de unde vine un nume pe care noi îl folosim adesea doar la figurat, e vorba de troglodit¹⁵⁶ – la modul propriu, nu însemna altceva decât omul care locuiește în caverne sau peșteri –, câteva zeci de

¹⁴⁷ *Passion de bergers. Le mérinos d'Arles.* La mémoire d'un long métissage. Sous la direction de Patrick Fabre et Guillaume Lebaudy. Préface: René Tramier, Saint-Martin-de-Crau, La Maison de la Transhumance „Le Mérinos d'Arles”, 2010, 352 p.

¹⁴⁸ Mireille Piarotas, Pierre Charreton, *Le populaire à table. Le boire et le manger aux XIXe et XXe siècles*, Université de Saint-Etienne, 2005, 424 p.; <http://viepaysanneautrefois.free.fr/> (accesat la 7.VI.2017).

¹⁴⁹ Jacques Attali, *Le couvert et la coutellerie de table française du XIXe siècle*, Faton, 2007, 400 p.

¹⁵⁰ Frédéric Thébault, *Le patrimoine funéraire en Alsace (1804–1939). Du culte des morts à l'oubli*, Presses Universitaires de Strasbourg, 2004, 398 p.

¹⁵¹ Felipe Ferreira, *L'invention du carnaval au XIXe siècle*. Paris, Nice, Rio de Janeiro. Préface de Paul Claval. Traduit du portugais (Brésil) par Patricia C. Ramos Reuillard et Pascal Reuillard, L'Harmattan, 2014, 278 p.

¹⁵² Cum apare, spre exemplu, în titlul lucrării Jeaninei Berducat, *Au bon temps des paysans limousins au début du XXe siècle*, Romorantin, CPE, 2010.

¹⁵³ Silvano Serventi, *Alimentation en France pendant la Grande Guerre. La cuisine des tranchées*, Sud-Ouest, 2014, 192 p. – Une approche originale de la Première Guerre mondiale, par un historien spécialiste des usages alimentaires: que mangeait-on dans les tranchées? Au cantonnement? Et à l'arrière? La Première Guerre mondiale a bouleversé les usages alimentaires des Français.

¹⁵⁴ Jean-François Saint-Bastien, *Chansons des tranchées*, Alan Sutton, 2016, 192 p.; Patrice Warin, *Artisanat de tranchée*, tome II. *De la Grande Guerre*, Louviers, YSEC, 2005, 256 p.

¹⁵⁵ *Picasso céramiste et la Méditerranée*. Bruno Gaudichon et Joséphine Matamoros (sous la direction de), Gallimard, 2013, 224 p.

¹⁵⁶ Din vgr. *troglydites*, d. *trógle*, peșteră, și *dýno*, mă înfund, pătrund – <https://dexonline.ro/definitie/troglodit> (accesat la 8.VI.2017).

mii de oameni fiind... troglodiți în Franța începutului veacului trecut¹⁵⁷. Un alt subiect cu o clară tentă istorică – consecință directă a războiului franco-algerian din perioada 1954–1962 – este acela care ne prezintă, în cheie etno-antropologică, peripețiile legate de integrarea „picioarelor negre” în zonele de sud ale Franței¹⁵⁸. Două lucrări, circumscrise temporal aceluiași secol XX, sunt dedicate feroneriei¹⁵⁹ și dulgherilor¹⁶⁰ de pe ample spații geografice, o întreprindere științifică care nu este, să recunoaștem, la îndemâna oricui.

***

Scurta noastră analiză diacronică privitoare la etnoantropologia Franței ultimului deceniu, circumscrisă propriului spațiu etnic, relevă adesea aspecte mult mai apropiate de viziunea clasică asupra etnologiei. Totuși, constatăm că se resimte, mai ales pentru teme și subiecte apropiate temporal de epoca noastră, o abordare exclusiv sau excesiv antropologică, această fațetă urmând a fi prezentată într-o altă secțiune a materialului nostru. Dacă Domnul va îngădui, în continuarea acestui material ne vom concentra... survolul bibliografic tot asupra cărților editate în ultimul deceniu, însă vom schimba genul analizei, acesta urmând a fi unul preponderent sincron.

---

¹⁵⁷ Marc Nagel, Hervé Hughes, *Les troglodytes en Val de Loire*, Ouest-France, 2009, 128 p. – Une découverte des habitations et refuges souterrains du Val de Loire. On évalue à quelque 25.000 le nombre d’habitants de maisons troglodytiques en France au début du XXe siècle.

¹⁵⁸ René Domergue, *L’intégration des pieds-noirs dans les villages du Midi*, L’Harmattan, 2006, 236 p. (Ce livre a obtenu la „distinction Livre Algérieniste 2007 – Prix sociologie” du Prix algérieniste „Jean Pommier”) – 1962. Pour les français d’Algérie, c’est l’exode. Ces „Pieds-Noirs” s’installent en nombre dans le Midi. Pour les „gens d’ici”, ce sont des „étrangers” au même titre que les immigrés italiens ou espagnols. Les incompréhensions entre Pieds-Noirs et gens d’ici ont été nombreuses et sont palpables encore aujourd’hui. Comment expliquer cela? Et comment expliquer que les Pieds-Noirs, plus vite et plus facilement intégrés que les immigrés italiens ou espagnols, n’éprouvent généralement pas le même sentiment d’intégration?

¹⁵⁹ Karin Blanc, *Feronnerie en Europe au XXe siècle*, Monelle Hayot, 2015, 704 p.

¹⁶⁰ Georges Pelloux, *Nous étions menuisiers. 1918–2009: 91 années d’artisanat*, Paris, Du Panthéon, 2012, 208 p.